

Отже, Н.Гартман як найзначніший представник об'єктивістського метафізичного напрямку свого часу вніс неабиякий внесок в розуміння цінностей та розбудову їхньої онтології.

Література

1. Гартман Н. Эстетика / Н. Гартман. – М. : Изд-во иностр. лит., 1958 – 692 с.
2. Гартман Н. Старая и новая онтология / Пер. Д. Мироновой // Историко-философский ежегодник 1988. — М. : Наука, 1988. — С. 320—324.
3. Гартман Н. Систематическая философия в собственном изложении // Фауст и Заратустра / Пер. с нем. — СПб. : Азбука, 2001.
4. Гартман Н. Проблема духовного бытия. Исследования к обоснованию философии истории и наук о духе / Н.Гартман // Культурология. XX век. — М. , 1995.
5. . Гартман Н. Этика / Пер. с нем. А. Б. Глаголева под ред. Ю. С. Медведева, Д. В. Скляднева. — СПб. : Фонд Университет: Владимир Даль, 2002.
6. Гартман Н. К основоположению онтологии / Пер. с нем. Ю. В. Медведева под ред. Д. В. Скляднева. — СПб. : Наука, 2003. — 639 с.
7. Горнштейн Т.Н. Философия Николая Гартмана. (Критический анализ основных проблем онтологии) / Т.Н. Горнштейн – Л. : Наука, 1969. – 280с.
8. Hartmann, Nicolai. Ethik, 4th ed. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1962. English translation by Stanton Coit, Ethics. London: George Allen & Unwin and New York: Humanities Press, Inc.; 1932.
9. Hartmann, Nicolai. Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis Berlin: Walter de Gruyter, 1921. [Reviewed by Hans-Georg Gadamer in Logos 12 (1923), 340-359]

Скиртач В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально – політичних та правових наук ДВНЗ «ДДПУ»

УДК 14: (00+62)

ПРИРОДИ ЛЮДИНИ У ГОРИЗОНТІ СУЧАСНИХ ДИСКУСІЙ

У статті дослідженні сучасні дискусії щодо природи людини, викликані останніми досягненнями у галузі біотехнологій. Показано, що домінування позитивістських форм приводить до розриву зв'язків філософії освіти з соціальною практикою, тоді як умовами розвитку філософії людини в сучасну епоху і гарантом її соціальної затребуваності повинна стати орієнтація на практику соціального утворення людини. Доведено, що сутність людини можна знайти не в особливостях нейрофізіологічних або генетичних структур, а в різноманітності її відношення зі світом.

Ключові слова: людина, природа людини, біотехнології, сумісно-подільна діяльність, сліпо глухота

Скиртач В.

- кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально - политических и правовых наук ГВУЗ «ДГПУ»

ПРИРОДА ЧЕЛОВЕКА В ГОРИЗОНТЕ СОВРЕМЕННЫХ ДИСКУССИЙ

В статье исследованы современные дискуссии о природе человека, вызванные последними достижениями в области биотехнологий. Показано, что доминирование позитивистских форм приводит к разрыву связей философии образования с социальной практикой, тогда как условиями развития философии человека в современную эпоху и гарантом ее социальной востребованности должна стать ориентация на практику социального образования человека. Доказано, что сущность человека можно найти не в особенностях нейрофизиологических или генетических структур, а в разнообразии его отношения с миром.

Ключевые слова: человек, природа человека, биотехнологии, совместно-разделенная деятельность, слепоглухота

Skirtach V.

- Ph.D. in philosophy, assistant professor of the Department of philosophy, social-political and legal sciences of DHSS "DDPU"

THE NATURE OF MAN IN THE HORIZON OF CURRENT DEBATES

The article is devoted to the contemporary debates about human nature caused by the latest developments in the field of biotechnology. It is shown that the dominance of positivist forms leads to the rupture of relations with the educational philosophy of social practice, while the terms of the philosophy of man in the modern era and the guarantor of its social relevance should be focus on the practice of social education of man. It is proved that the essence of a person can be found not in the features of the neurophysiological and genetic structures, and in the diversity of its relations with the world.

Keywords: human, human nature, biotechnology, co-shared activities, deafblindness

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасність демонструє глобальні технологічні зміни, які впливають на природу людини і змушують шукати відповіді, переосмислювати у ній співвідношення природного та соціального. Основні тенденції глобальних технологічних змін, які можуть привести до змін

біологічного тіла людини показує Е.Тоффлер у роботах «Шок майбутнього» та «Третя хвиля» [3; 4]. Він зауважує на тому, що людське тіло до останнього часу уявлялося незмінною основою людського знання, «даністю». Однак людство швидко наближається до того дня, коли тіло перестане бути даністю. Нові генетичні знання дозволяють вже сьогодні працювати з людською спадковістю і маніпулювати генами для створення зовсім нової «версії» людини. Одна з найбільш фантастичних можливостей полягає в тому, що людина зможе зробити біологічну копію самої себе. За допомогою процесу, відомого як «клонування», з ядер дорослих клітин буде можна вирощувати нові організми з тими ж генетичними характеристиками людини, які присутні в клітинних ядрах. Отримана «копія» людини почне життя з генетичними здібностями, ідентичними здібностям донора. Клонування, серед іншого, забезпечить незаперечний емпіричний доказ, який допоможе вирішити раз і назавжди дискусію: «спадковість проти соціального середовища». Вирішення цієї проблеми та визначення цінності кожної людини стало б одним з найбільш ключових моментів людського інтелектуального розвитку. Саме тому і виникають дуже серйозні проблеми, актуальні для сучасного людства питання: що в людині формується, а що успадковується? Проблема появи людини виводиться із сфери її народження природним біологічним чином до сфери технологій масового її відтворення чи шляхом клонування, чи шляхом використання штучної жіночої матки, оскільки скоро не буде принципових перешкод для появи дітей поза людським тілом. Можна буде зробити один клон, або сто, або сто тисяч. Можна клонувати Ейнштейна, а можна - Гітлера. Уявлення такого суспільства та застосування інших відкриттів змушують нас згадати страшні науково-фантастичні антиутопії. Сучасна наука підняла філософські, моральні та соціальні проблеми, а також викликала сумніви і страх. Тому дійсно надзвичайно актуальною стає філософія людини, яка має відповісти на питання: до чого може привести різниця між біологічним клоном Альберта Ейнштейна і Адольфа Гітлера, чи наявність їх біологічних тіл приведе до появи людей, на них схожих або ідентичних ним? Серед біологів вже вирують шалені дискусії про етичні проблеми євгеніки. Чи повинні ми замислюватися про розведення раси «кращих» людей? Теодор Дж. Гордон заявляє про те, що «раси майбутнього можуть бути: расою керівників, контролерів ДНК, расою смиренних слуг, расою спеціально вирощених атлетів для різних ігор або расою вчених з 200% IQ і з невеликими тілами» Ми отримаємо можливість створювати раси ідіотів і математичних геніїв. Ми також отримаємо можливість

народжувати дітей з незвичайними зором і слухом, з найтоншим нюхом, надзвичайно сильних або музично обдарованих[4, с.223].

Але ж, у кінцевому рахунку, проблеми лежать не в науковій або технічній сфері, а, насамперед, у філософській. Чи можливо формування у процесі освіти розвиненого інтелекту, чуттєвості та волі? Чи може освіта є незначним коректором загальної біологічної лабораторії або божественної задумки та може лише сприяти вже закладеним у людину характеристикам? Отже, метою поданої статті є філософське осмислення природи людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Для досягнення поставленої мети нам знадобиться потужна філософська традиція, яку започатковує Б.Спіноза та вершиною якої є філософські узагальнення Ев.Ільєнкова, Л. Виготського та ін. Серед сучасних авторів, які досліджували природу людини на тлі нової техногенної реальності, яка здатна змінити людську тілесність, можна виділити В.І.Аршинова, Р.Ю.Грязнова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Тим не менш, багато аспектів концепції конвергентних технологій «посткастельсівського» етапу залишаються недостатньо дослідженими. Особливої актуальності ця проблема набуває у контексті трансгуманізму. **Метою** запропонованої статті є дослідження природи людини у горизонті сучасних дискусій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Спіноза виходить з того, що існує одна субстанція – мисляче тіло людини, а душа (психіка) та тіло є лише різними її атрибутами. Людина діє тілесним чином і разом із її діяльністю з'являється усвідомлення цієї діяльності. Чим активніше дитина буде діяти предметним чином, пізнавати окремі речі, тим більш розвиненим буде її інтелект. Мислення є не результатом дії, а самою дією мислячого тіла, на відміну від тіла немислячого. Немисляче тіло виходить із імпульсів, які в нього закладені. Перевага мислячого тіла полягає у тому, що воно діє, виходячи з особливостей оточуючого світу. Воно діє по формі будь-якого іншого тіла. Разом із діяльністю, відбувається засвоєння цієї форми. Чим більше різноманітних форм засвоює людина у ранньому віці – тим більш розвиненим буде її інтелект. Саме тому, надзвичайно важливим завданням для освіти є залучення маленької дитини до різноманітних форм діяльності та спілкування. Чим більш різноманітним воно буде, тим розумнішою буде сама дитина. Виходячи із цього, глибоко помилковою є думка про «вроджені ідеї»,

або сучасні варіації про визначальну роль у формуванні інтелекту, чуттєвості та волі спадкових генів, які неминуче виявляються у дитини. Усі зазначені соціальні характеристики не передаються ні по батьківській, ні по материнській лінії, не надані ні від природи, ні від бога. Вони можуть тільки бути сформованими у результаті сумісно-подільної діяльності та спілкування. Наявність нормального біологічного тіла є лише передумовою формування людини. Тут необхідно розмежуватися як із ідеалістичною, так і з вульгарно-матеріалістичною трактовкою людини. У питаннях Тоффлера відчувається проникнення ідей вульгарного матеріалізму, а саме – зведення інтелекту до спадкових нейронно-фізіологічних генних структур. У річищі такого підходу мислення розуміється як продукт роботи головного мозку, а загадка особистості криється в особливостях структури головного мозку. Розповсюджену у сучасному світі аналогію роботи інтелекту з процесами обробки інформації в комп'ютері беруть на озброєння вчені та прагнуть побудувати штучний інтелект, замінивши відповідні гени системою електронних елементів. До них долучаються знову-таки фантасти, які пропонують покращення інтелекту шляхом зміни відповідних структур мозку. (У якості ілюстрації ми пропонуємо читачеві роман Д.Кіза «Квіти для Елджернона», у якому головний герой Чарлі Гордон, 32-річний розумово відсталий прибиральник в хлібопекарні, добровільно бере участь в експерименті щодо штучного поліпшення інтелекту шляхом хірургічної операції.)

Принциповим висновком сучасної гуманістичної філософії є висновок про те, що сутність людини неможна знайти у її тілесності. Як відомо, що хоча нормальний мозок і є органом, за допомогою якого мислить людина, але він не визначає ні здібності, ні рівень інтелекту. Мозок звичайної людини за обсягом та структурою не відрізняється від мозку генія. Відміни варто шукати не всередині тіла людини, а виключно в суспільних умовах розвитку кожної конкретної людини. Якщо не долучати дитину до суспільних відносин, мозок, як і усе тіло, буде рости, регулювати фізіологічні процеси, що відбуваються в людині, але інтелект, вміння мислити у ній не формується. Не мозок (чи будь-який інший орган) породжує функцію, але функція породжує орган. Сама особистість є поняттям суто соціальним, виникає та існує виключно в суспільстві. Відомі приклади дітей, які у ранньому віці потрапляли до тваринного середовища. Так, існували випадки дійсних Мауглі, які у зовсім ранньому віці опинялися серед тварин. Вони цілком відтворювали спосіб життя тих тварин, до яких вони потрапили: їх «мову», спосіб пересування тощо. Якщо потім, через достатньо тривалий час, їх

повертали до людського світу, то найбільш терплячі, розумні, наполегливі педагоги не могли їм сформувати скільки-небудь пристойний рівень свідомості. Отже, якщо дитина на ранніх стадіях свого розвитку не навчиться діяти людським чином, вона справжньою людиною не стане ніколи. У кращому випадку, біологічно абсолютно нормальні індивіди із нормальним мозком та відповідними генними структурами можуть досягти рівня розвитку дитини.

Але існує і альтернативний унікальний експеримент, який відбувся у Загорському дитячому будинку. Народжувалися діти, у яких був відсутній зір та слух. Якщо їх не долучати до суспільних відносин у них нічого не формується: ні людська поза, ні людський вираз обличчя, ні дослідницький інтерес. Найбільш страшним наслідком сліпоглухоти є самотність, неможливість спілкуватися із оточуючим світом звичайним способом. Але, позбавлена найважливіших органів сприйняття – зору та слуху, дитина тим не менш може нормально розвиватися: ніколи не чувши людську мову – розмовляти, читати, створювати скульптури, захищати наукові дисертації та інше. Основною передумовою цього досягнення була філософська концепція соціальної сутності людини. Е.Ільєнков виходить із необхідності розуміння того, якщо метою є вивчення особистості, то потрібно розглядати мозок як один з органів, за допомогою яких реалізується особистість, що представляє собою куди більш складне утворення, ніж мозок і навіть ніж вся сукупність органів, що утворюють живе тіло індивіда. Щоб зрозуміти, що таке особистість, треба дослідити організацію всієї тієї сукупності людських відносин конкретної людської індивідуальності у контексті всіх інших таких самих індивідуальностей, тобто динамічний ансамбль людей, пов'язаних взаємними узами, які мають соціально-історичний, а не природний характер. Таємниця людської особистості тому століттями і залишалася для наукового мислення таємницею, що її розгадку шукали зовсім не там, де ця особистість існує реально. Зовсім не в тому просторі: то в просторі серця, то в просторі «шишкоподібної залози», то взагалі поза простором, то в особливому «трансцендентальному» просторі, в особливому безтілесному ефірі «духу». Вона існувала й існує в просторі цілком реальному - у тому самому просторі, де розміщуються гори і річки, кам'яні сокири та синхрофазотрони, хатини і хмарочоси, залізниці і телефонні лінії зв'язку, де поширюються електромагнітні та акустичні хвилі. [1, с.413]

Виходячи із цього потрібно розуміти, що людина біологічно не детермінована. Навіть, якщо дитина буде повною генетичною копією Ейнштейна, це не означає, що у неї буде його інтелект та чуттєвість.

Вона має стати людиною. Біологічно вона не здатна навіть до прямоходження, а тим більше до людського виразу обличчя, вміння по-людськи їсти, пити тощо. До прямоходження людину залучають, виходячи не з біологічної необхідності пересування, а з необхідності звільнення рук з метою подальшого освоєння предметів, зроблених людиною для людини. Початково людські органи не пристосовані для виконання суто специфічних функцій, заздалегідь їм притаманних. Але виконуючи різні функції, вони поступово стають людськими органами, тобто органами універсальними. «Особистістю - соціальною одиницею, суб'єктом, носієм соціально-людської діяльності - дитина стане лише там і тоді, коли сама почне цю діяльність здійснювати. Спочатку - за допомогою дорослого, а потім і без неї. Всі без винятку людські способи діяльності, зверненої на іншу людину і на будь-який інший предмет, дитина засвоює ззовні. «Зсередини» жодна, навіть сама дріб'язкова, специфічно людська дія не виникає, бо в генах запрограмовані лише ті функції людського тіла (і мозку, зокрема), які забезпечують чисто біологічне існування, але ніяк не соціально-людську його форму [1, с.416].

Філософія вважає сліпоглухоту «збільшувальним склом» знань про людину. Зародження і прояв специфічно людських рис у одночасно глухої і сліпої дитини як в уповільненій кінострічці показує процес формування свідомості взагалі, що в нормальних випадках зафіксувати практично неможливо через його швидкоплинність. Звичайна дитина розвивається під найрізноманітнішими, що перехрещуються і суперечать один одному, впливами. Суттєві недоліки сімейного виховання найчастіше виправляються іншими факторами: дитячим садком, комп'ютером, школою, гуртками тощо. Переплітаючись між собою, всі ці впливи і дають у підсумку ефекти, ніяк не передбачені заздалегідь ніким, або позитивні, або негативні; такі, що сприяють розвитку високого рівня інтелекту та чуттєвості, або ж навпаки, приводять до повного інтелектуального та морального скалічення дитини. Загорський експеримент доказово свідчить про головне в розвитку будь-якої людини. Засобом для педагогічної корекції такого страшного біологічного дефекту як сліпоглухота була обрана предметно-практична діяльність. Учені виходили з того постулату, що дотик, як єдино можливе з почуттів, які залишилися, є універсальною чуттєвою базою, за допомогою якої і відбувається формування власне людських характеристик. Фахівець-педагог, діючи рукою дитини, водить нею, руко-водить, підказуючи, як поводитися з навколишніми предметами. У цьому експерименті особлива відповідальність покладалася на педагога за результати його первинної співучасті в долі сліпоглухонімої дитини -

на те, наскільки грамотно він дозує свою участь, наскільки доцільно об'єднує і розділяє свої і дитячі зусилля, тобто наскільки грамотно стимулює він дитячу активність. У сучасних умови педагог часто виправдовує свій непрофесіоналізм якоюсь нібито непридатністю дитини, відсутністю у неї здібностей. Тут же експеримент проводився в "чистому вигляді": п'ятдесят вихователів і, відповідно, п'ятдесят учнів без будь-яких здібностей і зачатків свідомості. З'явиться взагалі свідомість або ні, і яким буде її рівень, залежить тільки від вихователя. Педагог повинен відповідати за себе, а не виправдовувати своє безсилля будь-якими фізичними недоліками вихованця, або "природженою" лінню, недоумством, "поганою пам'яттю" тощо, типовими відмовками як безвідповідальних учителів, так і батьків.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, сутність людини треба шукати не в особливостях нейрофізіологічних або генетичних структур, а в її відношенні до світу, яке у людини відмінне навіть від самих найближчих її родичів по біологічному виду. Оскільки це відношення відрізняється тим, що людина не пристосовується до природних умов, а навпаки, перетворює їх, природні умови пристосовує до своїх потреб, то її суть треба шукати в способі пристосування – діяльності. Саме через сумісно-роздільну діяльність, через спілкування і можливо формування розвиненої особистості.

Література

1. Ильенков Э.В. Философия и культура: М.: Политиздат, 1991. - 462 с.
2. А.В.Суворов. Формирование сознания при слепоглухоте// Ильенковские чтения - 2009. Э.В. Ильенков и перспективы развития гуманистической мысли. XI Международная научная конференция., Москва: МИЭТ, 2009.
3. Тоффлер, Э. [Третья волна](#). М.: АСТ, 2010. — 784 с.
4. Тоффлер, Э. [Шок будущего](#). М.: АСТ, 2008. — 560 с.